రైతుల ఆత్మహత్యల్ని ఆపుదాం

రోజుకు పదిమందికి తక్కువ కాకుండా చేజేతులా ప్రాణాలు తీసుకుంటున్న రైతుల మరణాలు అందరినీ కలవరపరుస్తున్నాయి. 1998లో వరంగల్, కరీంనగర్‌లలో మొదలయి ఆ తరువాత అనంతపురానికీ ఇతర తెలంగాణా రాయలసీమ జిల్లాలకూ పాకిన ఈ బలవన్మరణాలు ఈనెల రోజుల కాలంలో రాష్ట్రమంతటా జరుగుతున్నాయి. ఉత్తరాంధ్రలో అత్యల్పంగానూ, తెలంగాణాలో అత్యధికంగానూ జరుగుతున్న ఆత్మహత్యలు ఏ ఒక్క జిల్లానూ వదిలిపెట్టలేదు. అభివృద్ధికి పర్యాయపదంగా ఉన్న కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలలో సహితం చెప్పుకోదగ్గ సంఖ్యలో రైతులు తమ ప్రాణాలు తాము తీసుకుంటున్నారు. ఎవరెన్ని విజ్ఞప్తులు చేసినా ఈ అఘాయిత్యాలు ఆగడం లేదు.

బాధాకరమైన విషయం ఏమిటంటే సమాజం – ముఖ్యంగా పట్టణ ప్రాంతాలలోని బుద్ధిజీవులు – బాధిత రైతాంగం పట్ల సానుభూతి చూపించే బదులు అతితెలివి వ్యాఖ్యలు చేస్తున్నారు. కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం నష్టపరిహారం ఇస్తానంటున్నది కాబట్టి అందుకోసం ప్రాణాలు తీసుకుంటున్నారని కొందరు, దానివల్లనే ఏవేవో చావులను అప్పుల వల్ల జరిగిన ఆత్మహత్యలుగా చూపిస్తున్నారని మరికొందరు బుద్ధికి తోచిన మాటలు అంటున్నారు. రైతులు తిన్నది అరగక ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారని మాజీ కేంద్ర మంత్రి బండారు దత్తాత్రేయ గతంలో అన్నప్పుడు అందరికీ కోపం వచ్చిందిగానీ ఇప్పుడు వినిపిస్తున్న వ్యాఖ్యలు అంతకంటే భిన్నమైనవి కావు.

మానవహక్కుల వేదిక 14 జిల్లాలలో 50కి పైగా ఘటనలపైన నిజనిర్ధారణ జరిపింది. మృతుల గ్రామాలకు పోయి వారి కుటుంబ సభ్యులతోనూ, ఇరుగుపొరుగు వారితోనూ వివరంగా మాట్లాడింది. రెండే రెండు ఘటనలలో వేరే కారణాల వల్ల జరిగిన ఆత్మహత్యకు వ్యవసాయ రుణాలను కారణంగా చూపించే ప్రయత్నం జరిగిందనే అనుమానానికి ఆస్కారం ఉంది.

యాభైలో రెండంటే కేవలం నాలుగు శాతం.

ఇక నష్టపరిహారం కోసం ఆత్మహత్య చేసుకుంటున్నారా అంటే, ఈ అనుమానం వ్యక్తం చేసేవాళ్లతో మీ కుటుంబ సభ్యులకు చందాలు వేసుకొని రెండు లక్షలిస్తాం, మీరు పురుగుల మందు తాగుతారా అని ఎదురుప్రశ్న వేస్తే కోపం వస్తుంది. మేము పర్యటించిన ఏ ఒక్క గ్రామంలోనూ కూడా మృతుని గురించి, 'ప్రభుత్వం భార్యా పిల్లలకు నష్టపరిహారం ఇస్తానని అనకపోతే చచ్చిపోక పోతుండె'నని కుటుంబ సభ్యులు గానీ, ఇరుగుపొరుగు గానీ అనలేదు. అసలు ప్రభుత్వ హామీల ప్రస్తావనే ఎవరూ ఎక్కడా చేయలేదు.

నిజానికి 1998 తరువాత మన రాష్ట్రంలో రైతుల ఆత్మహత్యలు ఆగిందెన్నడు? నష్టపరిహారం ఒకటి రెండు ఘటనలలో ఇచ్చినప్పుడూ జరిగాయి. ఇవ్వడం మానేసినాక కూడా జరిగాయి. అయ్యో పాపం అన్నప్పుడూ జరిగాయి. ఒళ్లు బలిసి చస్తున్నారన్నప్పుడూ జరిగాయి. పత్రికలకు ఈ బాధలు కొంతకాలం వార్తలుగా ఉండి ఆ తరువాత తెరమరుగయ్యాయి. రాష్ట్రంలో కొత్తగా ఏర్పడిన కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం రైతుల ఆత్మహత్యలను సీరియస్ విషయంగా తీసుకొని ఆపడానికి ప్రయత్నిస్తామని ప్రకటించడంతో ఈ చావులు మళ్లీ వార్తలయ్యాయి. అంతకంటే తేడా వచ్చిందని నమ్మడానికి ఆధారాలు లేవు.

కాబట్టి నిరర్థకమైన ఈ అతి తెలివి అనుమానాలను పక్కనపెట్టి రైతాంగాన్ని నిరాశలోనికీ, నిస్పృహలోనికీ నెడుతున్న కారణాల గురించి చెప్పుకుందాం. ప్రాణం తీసుకుందామన్న చివరి నిర్ణయాన్ని ప్రభావితం చేసేవి వేరే ఏ కారణాలయినా ఉండవచ్చునేమోగానీ ఈ నిరాశా నిస్పృహలు తీవ్రంగా ఉన్నాయనడంలో మాత్రం సందేహమేమీ లేదు.

ఆత్మహత్య చేసుకున్న రైతులందరూ వ్యాపార పంటలు వేసి పెట్టుబడులు భారీగా పెట్టి నష్టపోయిన వారు కారు. తాత తండ్రుల నాటి బావుల కింద, కాలానుగుణంగా వచ్చిన కొద్దిపాటి మార్పులను మినహాయిస్తే ఆనాటి పద్ధతిలోనే జీవనం వెళ్లదీస్తున్న రైతులూ ఉన్నారు. అడపాదడపా నెలకొంటున్న వర్షాభావ పరిస్థితులు వారిని క్రమంగా అప్పుల ఊబిలోకి నెట్టాయి. చెరువులు నాశనం కావడం వల్ల గ్రామాలలో నీటినిలువ అనేది లేకుండ పోయింది. భూగర్భ జలమట్టం పడిపోయింది. రెండేండ్లు వానలు పడకపోతే బావులలో ఊట తగ్గిపోయింది. బావిని మరింత లోతు చేయించవలసి వచ్చింది. అయినా ఫలితం లేకపోతే కొత్త బావి తవ్వవలసి వచ్చింది. ఆయిల్ ఇంజను పెట్టవలసి వచ్చింది. బోరు వేయవలసి వచ్చింది. అయినప్పటికీ ఫలం దక్కకపోతే భూమి బీడుపెట్టవలసి వచ్చింది.

మరొకపక్క రైతుల నిర్ణయాలతోనూ ఇష్టాయిష్టాలతోనూ నిమిత్తం లేకుండా జీవితపు ఖర్చులు పెరుగుతున్నాయి. రోగమొస్తే ప్రభుత్వ ఆస్పత్రికి పోయి బతికినా చచ్చినా ఖర్చెక్కువ కాకుండా కథ ముగించిన రోజులు పోయాయి. అతిపేదలు సహితం వేలు గుమ్మరించి ప్రైవేట్ ఆస్పత్రులను ఆశ్రయించే స్థితి వచ్చింది. పెండ్లి ఖర్చులు అన్ని కులాలలోనూ విపరీతంగా పెరిగాయి. కట్నమంటే ఎరుగని కులాలకూ ఆ జాడ్యం అంటుకుంది. ఇంక పిల్లలలో ఒకరినైనా కొంచెం చదివించుకుందామన్న కోరిక పొరబాటున కలిగినా ఆ ఖర్చు స్వల్పం కాదు. పూర్వీకులు కట్టిచ్చిన ఇల్లు పాడయిపోతే దానిని బాగుచేసుకోవాలనుకున్నా, కొత్తది కట్టుకోవాలన్నా ఆనాడు గ్రామాలలో ఖర్చులేకుండా దొరికిన కట్టెగానీ, రాయిగానీ ఇవ్వాళ లేవు. అన్నీ డబ్బుపెట్టి కొనుక్కోవలసిందే.

ఇవేవీ దురాశ వల్ల, స్తోమతను మించి బతికే ప్రయత్నం చేయడం వల్ల పెరిగిన ఖర్చులు కావు. రైతుల అదుపులో లేని కారణాల వల్ల పెరుగుతున్నవి. ఒకవైపు వర్షాభావ పరిస్థితుల వల్ల, సాగునీటి లేమివల్ల ఎండిపోతున్న పంటలు, బీడుపడుతున్న భూములు, ఇంకొకవైపు తప్పనిసరిగా పెరుగుతున్న జీవన వ్యయం రైతులను అప్పుల ఊబిలోకి నెడుతున్నాయి. ఇంక అప్పుతీర్చలేమన్న స్థితి వచ్చినప్పుడు – అంతకంటె ముఖ్యంగా, ఇంక అప్పుపుట్టదన్న స్థితి వచ్చినప్పుడు – బలవన్మరణమే శరణ్యమవుతున్నది. అది ఆత్మహత్య రూపంలో రావచ్చు, ఆకలి చావు రూపంలోనూ రావచ్చు. పేగులలో మెతుకు ముక్క లేకుండా చస్తేనే అది ఆకలిచావు అన్న తాసీల్దార్ నిర్వచనాన్ని వదిలిపెట్టి, తీవ్రమైన ఆకలి, పోషకాహార లోపం, ఇతర రోగాలకూ, అంటువ్యాధులకూ తోడయినప్పుడు ప్రాణాంతకం కాగలదని గ్రహించినట్టయితే మన రాష్ట్రంలో ఆకలి చావులూ చాలానే జరుగుతున్నాయని గుర్తిస్తాం.

కొన్ని ఆత్మహత్య ఘటనలు

ఇవి ఆత్మహత్యల వెనుక ఉన్న కారణాలను సూచించే కొన్ని ఉదాహరణలు మాత్రమే.

- **దాసరి కృష్ణయ్య (35)** మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా నాగర్‌కర్నూలు మండలం నాగనూరు వాస్తవ్యుడు. సొంత భూమి రెండెకరాలకు తోడు రెండెకరాలు కౌలుకు తీసుకున్నాడు. బావిగానీ, బోరుగానీ ఏదీ లేదు. ఆ ఊరిలో 600 ఎకరాల పారకం ఉన్న చెరువుంది గానీ అది క్రమంగా ఎండిపోయి రెండేళ్ల నుంచి చుక్కనీరు లేకుండా ఉంది. తన భూమి పత్తి పండే భూమికాకపోయినా గతంలో మూడు సంవత్సరాలు వర్షాధారంగా పత్తి వేశాడు కృష్ణయ్య. మూడేళ్లూ నష్టపోయాడు. తరువాత ఒక సంవత్సరం భార్యాభర్తలు హైదరాబాద్ పోయి కూలి చేసుకొని వెనక్కి వచ్చారు. తిరిగి మొక్కజొన్నలు వేశాడు గానీ వానలు లేక ఫలం దక్కలేదు. లక్ష రూపాయలు అప్పయింది. అప్పిచ్చిన ఆసామీ ఒకడు 42 వేలు కట్టమని నోటీసు ఇచ్చాడు. కృష్ణయ్య మే 21 నాడు ఇంట్లోనే పురుగుల మందు తాగి చనిపోయాడు.
- **మేడ వీరభద్రం (35)** ఖమ్మం జిల్లా కొణిజెర్ల మండలం బస్వాపురం నివాసి. ఒకప్పుడు బాగా భూమి ఉన్నవారే గానీ చెల్లెళ్ల పెళ్లిళ్లకూ, ఇతర ఖర్చులకూ అమ్ముకోగా మూడున్నర ఎకరాలు మిగిలాయి. అవి నాగార్జునసాగర్ ఎడమ కాలువ చివరి భూములు. నాలుగేళ్లగా నీళ్లు రావడంలేదు. ఒకదాని వెంబడి ఒకటి రెండు బావులు తవ్వాడు. ఒకటి పూర్తిగా ఎండిపోయింది. రెండవది నిరుడు వేసిన మిర్చిపంటకు ఇంకా ఒక తడి అవసరం ఉండగా ఎండిపోయింది. అప్పటికే రెండు లక్షల రూపాయల అప్పయింది. ధైర్యంచేసి పత్తికి ఎకరానికి 15,000, మిర్చికి ఎకరానికి 25,000 రూపాయలు పెట్టుబడి పెట్టి నిరుడు పంట వేశాడు. అయితే బావి మధ్యలో ఇంకిపోవడమే కాక మిర్చి ధర ఫిబ్రవరిలో క్వింటాలుకు 4,000 రూపాయలుండింది, తన తోట కోసేసరికి 2,400కు పడిపోయింది. మే నెల 24 వీరభద్రం ఉరిపెట్టుకొని చనిపోయాడు.
- కృష్ణా జిల్లా నాగాయలంక మండలం పెద్దకమ్మువారిపాలెంకు చెందిన **<u>కైతేపల్లి శ్రీనివాసరావు</u> (65)**కు మూడెకరాలు సొంత భూమి ఉండేది. కూతుళ్ల పెళ్లికి ఆ భూమి అమ్మేశాడు. 50 సంవత్సరాల వయసొచ్చేదాకా తన కులవృత్తి అయిన మంగలి పని చేసేవాడు. ఆ తరువాత అది సాధ్యంకాక కృష్ణా డెల్టా కాలువ కింద నాలుగెకరాలు కౌలుకు తీసుకున్నాడు. మూడు సంవత్సరాలుగా కృష్ణా డెల్టా కాలువలలకు నీళ్లు సరిగ్గా రాకపోవడం వల్ల రెండేళ్లు పంట బాగా నష్టం అయింది. నిరుడు కొంచెం వచ్చేదే గానీ తుపానులో పోయింది. పెద్దమ్మాయికి కిడ్నీ జబ్బేదో ఉండడం వల్ల రోజుకు 60 రూపాయలు మందులకవుతాయి. ఈ క్రమంలో శ్రీనివాసరావు రెండు రూపాయల వడ్డీకి 47,000 రూపాయలు అప్పుతెచ్చాడు. కానీ ఈ సంవత్సరం పంట వేయడానికి అప్పు పుట్టే పరిస్థితి కనిపించక మే 28న ఇంట్లోనే ఉరిపెట్టుకొని చనిపోయాడు.
- **గవ్వల రాజయ్య (45)**ది కరీంనగర్ జిల్లా ఎల్లారెడ్డిపేట మండలం అక్కపల్లి. చాకలి కులస్తుడు. చాకలి పనిలో ఒకప్పుడు మిగులు ఉండేదిగానీ, సర్ఫ్, సోడా, బ్లీచింగ్ పౌడర్ వాడనిదే బట్టలు వేసేవారు సంతృప్తి చెందని దశ వచ్చేసరికి ఖర్చు లెక్కువయి మిగులు పోయింది. రాజయ్య 1982లో నాలుగెకరాల భూమి కొన్నాడు. బావి తవ్వించాడు. అయితే ఊరిలోని ఇతర రైతులు బోర్లు వేయడం మొదలుపెట్టేసరికి ఇతని బావి ఎండిపోయింది. దానిలోనే ఒక బోరు వేశాడు. అది రెండు సంవత్సరాల తరువాత వట్టిపోయింది. ఆ తరువాత మూడు బోర్లు వేశాడు. రెండు అసలే పారలేదు. ఒకటి కొంచెం పారుతున్నది. దానికింద నిరుడు రెండెకరాలు వరి సాగయింది గానీ వడగండ్ల వాన వచ్చి నాశనం అయింది. ఈ లోపల అప్పు మూడు లక్షలయింది. ఏయేటికాయేడు ఎండిన పంట వడ్డీలకు సరిపోలేదు. ఇద్దరు బిడ్డలకు పెళ్లిళ్లు చేశాడు గానీ అల్లుళ్లకు ఇస్తానన్న కట్నం ఇవ్వలేదు. అదికూడా బాకీయే! రాజయ్యే మే 17 నాడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు.
- **కొంగంటి కొమురయ్య (45)** వరంగల్ జిల్లా హసన్‌పర్తి మండలం జయగిరి (జాగీర్)కు చెందిన కురుమ కులస్తుడు. ఒకనాడు 60 గొర్రెలుండె. వాటికి మేత దొరుకక ఏడేళ్ల కింద గొర్రెలమ్మి ఒక దొర దగ్గర 8 గుట్ట పక్కన కంచె భూమి ఎకరా 45,000కు కొన్నాడు. బాగుచేయించి బావులు తవ్వాడు. ఒక్కదానిలో మాత్రం నీరు వచ్చింది. నాలుగింటిలో బోర్లు వేశాడు. వాటిలోనూ నీళ్లు పారలేదు. రెండు మూడేళ్లగా ఏ పంటా పండడం లేదు. ఐదు లక్షల అప్పయింది. ఎనిమిదిలో ఆరెకరాలు అమ్మి రెండున్నర లక్షలు తీర్చాడు. ఇంక రెండున్నర లక్షలు మిగిలాయి. రెండెకరాలు మిగిలాయి. పెళ్లి కెదిగిన ఇద్దరమ్మాయిలు మిగిలారు. అవివాహితుడయిన కొడుకు కష్టపడి బి.కాం. పూర్తిచేశాడు గానీ ఉద్యోగం కనుచూపు మేరలో లేదు. వ్యవసాయం చేయలేడు. కొమురయ్య మే 28న ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు.
- **నారిశెట్టి నాగేశ్వరరావు (40)** గుంటూరు జిల్లా రాజుపాలెం మండలం గణపవరం నివాసి. సాగర్ కుడికాలవ కింద ఒకటిన్నర ఎకరం ఉండేది. చివరి భూములు కావడం వల్ల నీళ్లు లేక ఆ భూమిని బీడుపెట్టి నాలుగెకరాల మెట్టభూమి కౌలుకు తీసుకొని మిర్చి వేశాడు. నీళ్లు సరిగా లేక 'తెల్లకాయ' రావడం వల్ల, మిర్చిరేటు పడిపోవడం వల్ల ఆ ప్రయత్నమూ విఫలం అయింది. లక్షన్నర అప్పు పేరుకుపోగా మూత్రపిండం అమ్మి తీరుద్దామనుకున్నాడు గానీ ఏ కారణంగానో అది సాధ్యంకాక మే 23న ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు.
- **హర్రెడ్డి లక్ష్మారెడ్డి (42)** నల్లగొండ జిల్లా నకిరేకల్ మండలం బచ్చువారిగూడెంకు చెందిన రెండెకరాల ఆసామీ. అందులో మామిడితోట ఉంది. అంతర్‌పంటలుగా కూరగాయలు, మిర్చి వగైరాలు వేశాడు. రెండు మూడు బోర్లు వేసినా నీళ్లు పడలేదు. రెండు లక్షల అప్పు మిగిలింది. అప్పులవాళ్లు వచ్చి అసభ్యంగా తిట్టిపోవడంతో మే 24వ తేదీన ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు.
- **తిప్పన్న (35)** అనంతపురం జిల్లా కంబదూరు మండలం డి.చెన్నేపల్లి గ్రామానికి చెందిన ఐదెకరాల రైతు. దళితుడు. ఇతను నాలుగేళ్ళ క్రితం 50,000 రూపాయలు అప్పు చేశాడు. తరువాత నాలుగు సంవత్సరాలుగా పంట చేతికి రాకపోవడం వల్ల ఆ అప్పు తీర్చలేకపోవడమే కాక కొత్తగా అప్పుతేవలసి వచ్చింది. ఈ సంవత్సరం ఖరీఫ్ సీజన్ ప్రారంభంలో మళ్ళీ పెట్టుబడి కోసం ప్రయత్నం చేస్తే అప్పు ఎక్కడా దొరకలేదు. ఇక వ్యవసాయం చేసే అవకాశమే లేదని, అప్పు తీర్చే ఆశలేదని నిస్పృహచెంది మే 19న ఉరివేసుకుని ఆత్మహత్య చేసుకున్నారు.

పెరుగుతున్న జీవన వ్యయాన్ని ఎదుర్కోవాలన్నా, బొటాబొటిగా సాగుతున్న జీవితాన్ని కొంచెం మెరుగుపరచుకోవాలన్నా సాగునీరు కల్పించుకొని పెట్టుబడులు సమకూర్చుకొని అంగట్లో అమ్ముడుపోయే పంటలు పండించడమొక్కటే మార్గం. రాష్ట్రంలో లక్షలాది రైతులు ఈ మార్గాన్ని ఎంచుకున్నారు. ఇది 'వ్యవసాయ అభివృద్ధి'కి దారితీస్తుంది కాబట్టి ప్రభుత్వానికీ ఇష్టమే. కానీ ఈ మార్గాలలో ఎదురయ్యే సవాళ్లను ఎదుర్కొనడానికి ప్రభుత్వం రైతులకు ఏ ఆసరా ఇవ్వడం లేదు. **ఇది ఈ రోజు ప్రధానంగా చర్చించుకోవలసిన విషయం.** ప్రభుత్వం సాగునీరు కల్పించదు, రుణాలు తగినంత ఇవ్వదు, గిట్టుబాటు ధర దక్కేటట్టు చూడదు, విత్తనాలలో పురుగుల మందులలో, ఎరువులలో కల్తీని నిరోధించదు. కనీసం ఏవి వాడాలో, ఏవి వాడకూడదో సలహా కూడా సరిగా ఇవ్వదు. బరువంతా రైతులే మోయాలి. వారికది జీవనం సమస్య కాబట్టి చచ్చినట్టు మోస్తారు, మోయలేకపోతే చస్తారు. వారు సాధిస్తే మాత్రం ఆ 'అభివృద్ధి' పాలకుల ఘనత అవుతుంది. చస్తే అది వారి పిరికితనమో, చేతకానితనమో, దురాశో అవుతుంది.

...ఓడితే రైతు ఒక్కడే చస్తాడు

రైతులు భారీగా పెట్టుబడులు పెట్టి వ్యాపార పంటలు పండించి వ్యవసాయ ఉత్పత్తులు పెంచాలని కోరుకునే వాళ్లు సమాజంలో చాలామంది ఉన్నారు. ప్రభుత్వమొక్కటే కాదు.

పురుగుల మందు కంపెనీల వాళ్లు, ఎరువుల కంపెనీల వాళ్లు కూడా అదే కోరుకుంటారు. హైబ్రిడ్ విత్తనాల తయారీదార్లూ కోరుకుంటారు. వీటి హోల్‌సేల్ డీలర్లు, రిటైల్ అమ్మకందార్లు, మార్కెట్‌లో సేఠ్‌లు, కమిషన్ ఏజెంట్లు కోరుకుంటారు. బోర్‌వెల్ కంపెనీల వాళ్లు, రిగ్గులు తయారు చేసేవాళ్లు, కరెంటు మోటార్లు, పైపులు తయారు చేసేవాళ్లు కోరుకుంటారు. ఉత్పత్తి పెరుగుదల రేటు నాగరికత పురోగమనాన్ని సూచిస్తుందని నమ్మే సామాజిక శాస్త్రవేత్తలు కోరుకుంటారు. మార్కెట్ వర్ధిల్లితే అందరూ వర్ధిల్లుతారని నమ్మే ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలూ, ప్రపంచ బ్యాంకు పెద్దలూ కోరుకుంటారు. మండలానికొక ఇంజనీరింగ్ కాలేజి పెట్టి విద్యార్థుల కోసం ఎదురుచూస్తున్న విద్యావేత్తలు కోరుకుంటారు. కడుపునొప్పి అంటే చాలు అపెండిసెక్టమీ నుంచి హిస్టరెక్టమీ దాకా ఏదైనా చేసేయడానికి రెడీగా తాలూకా కేంద్రాలలో సహితం కత్తులు నూరుకొని రెడీగా ఉన్న వైద్య నిపుణులు కోరుకుంటారు. అర్బన్ మార్కెట్‌తో సంతృప్తి చెందక గ్రామాలవైపు ఆశగా చూస్తున్న టి.వి. కంపెనీల వాళ్లు ద్విచక్ర వాహన తయారీదార్లు మొదలయిన వారంతా కోరుకుంటారు.

పెట్టుబడులు పెరుగుతున్న వ్యవసాయ ఆర్థిక వ్యవస్థలో చిక్కుకున్న రైతులు విజయవంతంగా బయటపడితే వీళ్లంతా వర్ధిల్లుతారు. అపజయం పాలయితే రైతు మాత్రమే చస్తాడు.

ప్రభుత్వం ప్రాజెక్టులు కట్టి రైతులకు చవకగా నీరందించిన రోజులు ఉండేవి. పాత ప్రాజెక్టుల కింద నీళ్లు చవకగానే ఇప్పటికీ అందిస్తున్నారుగానీ కొత్తవేవీ చేపట్టక రెండు దశాబ్దాలయింది. ఈ కాలంలో సాగునీటి కల్పన రైతులు సొంత ఖర్చుతో బోర్ల ద్వారా చేసుకోవలసి వచ్చింది. తెలంగాణ, రాయలసీమ జిల్లాలలోనూ, కోస్తా జిల్లాలోని కొన్ని మెట్ట ప్రాంతాలలోనూ లక్షల సంఖ్యలో బోర్లు వేశారు. తగ్గిపోతున్న భూగర్భ జలమట్టాన్ని తరుముతూ బోర్లు లోలోపలికి వేసేకొద్దీ ఇవాళ వేసిన బోరు కొన్నాళ్లకు ఎండిపోతే మరొక బోరువేసి అది ఎండిపోతే ఇంకొక బోరువేసి – ఒక్కొక్కసారి వెంట వెంటనే మూడు నాలుగు బోర్లువేసి – రైతులు భారీ వ్యయంతో సాగునీరు కల్పించుకున్నారు. బోరులకు మోటారు పెట్టుకోవాలి, మోటారుకు కరెంటు కనెక్షన్ ఇవ్వడానికి అవసరం అయ్యే ఏర్పాటు యావత్తు రైతే చేసుకోవాలి. ఒక్కొక్క బోరుకు మోటారుతో సహా సగటున 50 వేల రూపాయలవుతుంది కాబట్టి బోర్ల కోసం లక్షలు ఖర్చుపెట్టుకున్న రైతులున్నారు.

ఖర్చుకు ఇది మొదలు మాత్రమే. ఎక్కువ దిగుబడి రావాలంటే మేలురకం విత్తనాలు వేయాలి. మంచి మంచి ఎరువులు వేయాలి. పంటకు పట్టే పురుగులు చావాలంటే ఘాటయిన మందులు వేయాలి. వీటిలో ఏది నిజంగా మేలయినదో, ఏది నిజంగా ఘాటయినదో రైతులకు చెప్పేవారు లేరు. అందుకోసమే జీతాలు తీసుకునే వ్యవసాయ శాఖ అధికార్లు ఎప్పుడోకానీ పల్లెలకు రారు, వచ్చినా నిర్దిష్టమైన సలహాలివ్వరు. రైతులు ఒకరిని చూసి ఒకరు, అడ్వర్టయిజ్‌మెంట్లు చూసి అందరూ నిర్ణయాలు తీసుకుంటుంటారు. చాలా తరచుగా మోసపోతుంటారు. విత్తనాలు, మందులు, ఎరువుల 'కల్తీ'కి రైతుల ఆత్మహత్యల కథలలో పెద్ద పాత్రే ఉంది. కల్తీని నిరోధించే అధికారమూ బాధ్యతా కూడా ప్రభుత్వానికి ఉన్నాయిగానీ అదేమీ అమలు కాదు.

అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది రుణసదుపాయం. బోర్లు వేసుకోవడానికీ, విత్తనాలూ, ఎరువులూ, మందులూ కొనుక్కోవడానికీ అవసరమైన పెట్టుబడి సగటు రైతు దగ్గర ఉండదు. ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్న రైతులు సగటున మూడు నాలుగెకరాలు ఆసాములేనని గుర్తుంచుకోవాలి. వీరు పెట్టుబడుల కోసం ప్రభుత్వేతర రుణదాతల మీద ఆధారపడవలసి రావడం ఆత్మహత్యల వెనక ఉన్న అత్యంత కీలకమైన కారణం. వ్యవసాయదారులకు పంట రుణాలూ, పెట్టుబడి రుణాలూ ఇవ్వడం కోసమే ఏర్పడిన సహకార పరపతి సంఘాలు, గ్రామీణ బ్యాంకులు, జాతీయ బ్యాంకుల వ్యవసాయ అభివృద్ధి శాఖలూ ఉన్నమాట వాస్తవమే. ఈ వ్యవస్థలు రైతుల రుణ అవసరాలను ఒకనాడు కొంచెం భిన్నంగా చూసినమాటా వాస్తవమే. అయితే 1990లలో ఆర్థిక సంస్కరణలు మొదలయిన తరువాత, వీరికి జ్ఞానోదయమై 'అప్పు అప్పే, తీసుకున్న వాడెవడైతేనేమి – అందరికీ వ్యాపార నియమాల ప్రకారమే అప్పులిస్తాం' అని నిర్ణయించుకున్నారు. లాభార్జన కోసం పెట్టుబడి పెట్టడానికి రుణాలు తీసుకునే వర్తకుడినీ బతకడం కోసం, బతుకు కొంచెం మెరుగుపరచుకోవడం కోసం అప్పులడిగే రైతునూ ఒకేరకంగా చూడసాగారు. పాతబాకీ తీర్చేదాకా కొత్త అప్పు అడగొద్దు అనసాగారు. రెండు సంవత్సరాలు వరుసగా పంట నష్టమయితే ఈ ప్రభుత్వరంగ రుణవ్యవస్థలో అప్పుపుట్టడం అసాధ్యం అయింది.

అందువల్ల ఆత్మహత్య చేసుకుంటున్న రైతులు ప్రధానంగా బాకీ ఉన్నది ప్రైవేట్ వ్యక్తులకూ, సంస్థలకూ. ప్రధానంగా ఎరువుల అంగళ్లకూ, పురుగుల మందు అంగళ్లకూ, మార్కెట్ యార్డులోని కమిషన్ ఏజెంట్లకూ. (ఇతర రైతులకూ, బంధుమిత్రులకూ, డ్వాక్రా గ్రూపులకూ కూడా రుణపడి ఉన్నప్పటికీ ఈ అప్పే ప్రధానం). ఈ అప్పుకు వడ్డీ నెలకు వందకు రెండు రూపాయల నుంచీ నాలుగు రూపాయల దాకా ఉంటుంది. ఆరునెలలకో, సంవత్సరానికో ఒకసారి వడ్డీని అసలుకు కలిపి మళ్లీ లెక్క కొత్తగా రాయడం జరుగుతుంది – అంటే ఇది చక్రవడ్డీకి

ఇవి ఆకలి చావులే

ఎమ్మార్వోలు, ఆర్డీవోలూ ఒప్పుకుంటారో ఒప్పుకోరోగానీ ఇవి ఆకలి చావులే.

– నీరుడి లక్ష్మి (35) మెదక్ జిల్లా గజ్వేల్ మండలం అహ్మదీపూర్ నివాసి. ఆమె భర్త బతికి ఉండగా వారికి ఎకరం భూమి ఉండింది. అతనికి ఏదో పేరు తెలియని రోగం ఉండింది. వైద్యానికని ఉన్న ఎకరం అమ్మేశారుగానీ అతనికి బాగుకాలేదు, చనిపోయాడు. లక్ష్మి ఇద్దరు పిల్లలను పెట్టుకొని కూలిచేసుకొని బతకసాగింది. అయితే ప్రధానంగా బోర్ల మీద ఆధారపడిన ఆ ప్రాంతపు వ్యవసాయం బోర్లు అన్నీ ఎండిపోవడం వల్ల లక్ష్మి వంటి కూలి వాళ్లకు పని కల్పించలేకపోయింది. తినడానికి తగినంత తిండి దొరకక లక్ష్మి ఆరోగ్యం కూడా క్రమేపీ క్షీణించింది. పోషకాహార లేమి ఆ రోగానికి తోడయి లక్ష్మి మే 8న కన్నుమూసింది.

– కందుకూరి నందయ్య (25) వరంగల్ జిల్లా ధర్మసాగర్ మండలం క్యాతంపల్లి నివాసి. కుల వృత్తి వడ్రంగం. ఆ వృత్తికి అవకాశం తగ్గిపోగా సొంత భూమి 35 గుంటలకు ఎకరం 5 గుంటలు వేరొకరి దగ్గర పాలికి తీసుకున్నది జతచేసి రెండెకరాలు సాగుచేయసాగాడు. గ్రామంలోని చెరువు ఎండిపోయి, వర్షాధారంగా సరిగ్గా పండక మూడేళ్లుగా తిండికి కూడ కటకటగా ఉంది. 45 వేలు అప్పు చేశాడు. ఒక కొడుకు హైదరాబాద్‌లో కూలి చేసుకొని తన బతుకు వెళ్లదీస్తున్నాడు. ఇంకిద్దరు కొడుకులూ, కూతురూ తండ్రితోనే ఉన్నారు. 20 సంవత్సరాలుగా క్షయ రోగంతో బాధపడుతున్న నందయ్య అర్ధాకలితో బతక లేక క్షీణించి పోవడం చూసి తోటి గ్రామస్థులు మే 25న హెల్ప్‌లైన్‌కు ఫోన్‌చేసి నందయ్య ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడేమోనని అధికార యంత్రాంగాన్ని హెచ్చరించారు. కాని అధికార యంత్రాంగం (అంటే ఎమ్మార్వో) కదిలి వచ్చేసరికే నందయ్య చనిపోయాడు. అతను ఆత్మహత్య చేసుకోలేదు. ఆహారలేమి, క్షయ రోగం కలిసి అతనిని మే 27న కబళించి వేశాయి.

ఇచ్చే అప్పు. ఏ పంటకోసం అప్పు తీసుకున్నారో ఆ పంటను అప్పిచ్చిన ఆసామికే అమ్మాలన్న నియమమూ తరచుగా ఉండడం వల్ల అమ్మకం ధర విషయంలోనూ రైతులు నష్టపోయే స్థితి ఉంది.

అట్లా కాకుండా మార్కెట్‌లోనే అమ్మినప్పటికీ ధర పలకక నష్టపోవడం తరచుగా జరుగుతుంటుంది. ఈ సంవత్సరం గుంటూరు మార్కెట్‌లో మిర్చి ధర రెండు నెలల కాలంలో దాదాపు 2000 రూపాయలు పడిపోవడం సాగర్ ఆయకట్టు రైతాంగాన్ని చాలా నష్టానికి గురిచేసింది. పంట బాగా పండి, పండినదంతా ఒకేసారి మార్కెట్‌కు వచ్చినప్పుడు ధర పడిపోవడం సహజం అని వ్యాపారస్తులు అంటుండగా, వర్తకులు సిండికేట్ అయి ధర పెరగకుండా చూస్తున్నారని రైతుల అభియోగం. మద్దతు ధరకు కొనుక్కోగల ప్రభుత్వ మార్కెటింగ్ సంస్థలు చాలా పరిమితంగా కొనడం, ధర పెరిగేదాకా ఆగడానికి కావలసిన స్టోరేజ్ వ్యవస్థ రైతులకు అందుబాట్లో లేకపోవడం రైతులకు మార్కెట్‌లో రక్షణ లేకుండా చేస్తున్నాయి.

ఈ కారణాలన్నీ కలిసి రైతులు అప్పుల విషవలయంలో చిక్కుకునేటట్టు చేస్తున్నాయి. అప్పు చేసేకొద్దీ మరింత అప్పుచేసి మరింత పంట తీస్తే తప్ప ఈ అప్పు తీరని పరిస్థితి కలుగుతున్నది. బోర్లు మరింత లోతుగా వేసి మరింత ఖరీదయిన ఎరువులూ, మందులూ వాడి మరింత ఆదాయం సంపాదించడం తప్ప వేరే మార్గం రైతుకు కనబడదు. చివరికి ఇంక అప్పే పుట్టని స్థితి వచ్చినప్పుడు కథ ముగింపుకొస్తుంది. 'సరిగ్గా ఇప్పుడే ఎందుకు ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్నారు?' అని చాలామంది అడుగుతున్నారు. ఇది ఖరీఫ్ సీజన్ ప్రారంభమయ్యే దశ. పెట్టుబడులు సమకూర్చుకొని విత్తనలూ వగైరా కొనుక్కునే దశ. పోగుపడిన అప్పు కారణంగా ఇంక అప్పు పుట్టదేమోనన్న భయం పట్టుకున్న రైతుకు సమీప భవిష్యత్తు అంధకారంగా కనిపిస్తుంది. చావు ఒకానొక పరిష్కారంగా కనిపిస్తుంది. చివరి నిర్ణయానికి ఇదే కారణమని చాలా సంఘటనలలో బంధుమిత్రుల అభిప్రాయం. ఇంకొక్కసారి అప్పు పుట్టేటట్టయితే ఇంకొక్క ప్రయత్నం చేయడానికి సిద్ధపడే రైతు కూడా ఆ అవకాశం మూసుకుపోయేసరికి మృత్యువును ఆహ్వానిస్తున్నాడు.

అందుకే రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వెంటనే చేయవలసిన పని, ప్రస్తుత అవసరాల మేరకు వ్యవసాయ రుణాలు ఏదో ఒక రూపంలో ప్రభుత్వం నుంచి లేక ప్రభుత్వ ద్రవ్య సంస్థల నుంచి లభించే ఏర్పాటు చేయడం. ఆ ఏర్పాటుచేసి దానిని వెంటనే ఆచరణలో పెట్టి ఈ విషయాన్ని విస్తృతంగా ప్రచారం చేసినట్టయితే ఆత్మహత్యలు గణనీయంగా ఆగుతాయి.

అంతకంటె ముఖ్యంగా, ఆత్మహత్యల వెనుక ఏవో అపసవ్యమైన కారణాలున్నాయని అనుమానించడం మానేసి అప్పుల ఊబిలో కూరుకున్న రైతాంగానికి మానసిక స్థైర్యం ఇవ్వడం మనందరి కర్తవ్యం.

1. వ్యవసాయానికి అవసరమైన పెట్టుబడి రుణాలు ప్రధానంగా ప్రభుత్వరంగ (లేక సహకారరంగ) ద్రవ్య సంస్థలే ఇచ్చేటట్టు విధాన రూపకల్పన ప్రభుత్వం చేయాలి. వ్యవసాయ రుణాలను వ్యాపార రుణాలుగా కాక జీవనానికి సంబంధించిన ఆసరాగా అర్థం చేసుకోవాలి.
2. విత్తనాలు, మందులు, ఎరువులలో కల్తీని నివారించడానికీ కల్తీకి పాల్పడే వారిని శిక్షించడానికీ ఇప్పటికే ఉన్న చట్టాలకు పదునుపెట్టి సమర్థంగా అమలు చేయాలి. ఈ విషయంలో నిర్లక్ష్యంగా వ్యవహరించే ప్రభుత్వ సిబ్బందిపైన తగు చర్య తీసుకోవాలి.
3. వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల కొనుగోలుకు ఉద్దేశించబడ్డ ప్రభుత్వ కొనుగోలు సంస్థల పరిధినీ వాటికి కేటాయించే నిధులనూ పెంచి రైతులు మార్కెట్‌లో నష్టపోకుండ ఆసరా కల్పించాలి. వివిధ పంటలకు తగిన స్టోరేజ్ సదుపాయం కల్పించాలి.
4. భూగర్భ జలాలపైన ఆధారపడే మెట్టప్రాంతాల సాగునీటి అవసరాలపైన ప్రత్యేక శ్రద్ధ పెట్టాలి. నీటిపారుదల ప్రాజెక్టుల నుంచి చెరువుల మరమ్మతు, భూగర్భ జలాల పెంపుదల దాకా అన్ని చర్యలూ చేపట్టాలి.
5. మృతుల కుటుంబాలకు ప్రభుత్వం ప్రకటించిన నష్టపరిహారం ఇంక ఆలస్యం చేయకుండ వెంటనే ఇవ్వాలి.

12 జూన్ 2004

హైదరాబాద్

మానవహక్కుల వేదిక

Human Rights Forum